

Analýza úrovne organizácie a koordinácie krízovej intervencie a efektívnosť humanitárnej pomoci v oblastiach postihnutých povodňami v Českej republike v roku 2024

Analysis of the level of organization and coordination of crisis intervention and effectiveness of humanitarian aid in flood-affected areas in the Czech Republic in 2024

Ivan Baláži, Lucia Kimpanová, Michal Oláh, Barbara Sosnová

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bratislava

Inštitút sociálnej práce a ošetrovateľstva MUDr. Pavla Blahu, Skalica

Recenzent/Review: doc. Mgr. Lucia Ludvigh Cintulová, PhD.

doc. RNDr. Mgr. Milica Páleníková, PhD.

Submitted/Odoslané: 20. 10. 2024

Accepted/Prijaté: 07. 11. 2024

Abstrakt:

V mesiaci september 2024 Česku republiku zasiahli už v poradí tretie povodne v nedávnej minulosti, ktoré zasiahli množstvo miest a obcí v pohraničnom priestore s Poľskom s devastačnými dôsledkami pre množstvo obyvateľov. Príspevok sa zameriava na dobrovoľníctvo a humanitárnu pomoc v rámci krízovej intervencie počas povodní ako krízovej udalosti. Prinášame výsledky vlastného výskumu, ktorého respondentmi boli fyzicky prítomní dobrovoľníci na miestach postihnutými povodňami. Cieľom je predostrieť reálny pohľad zúčastnených na činnosti vykonávané v rámci krízovej

intervencie, ich organizáciu a koordináciu, ako aj mieru a efektívnosť humanitárnej pomoci, ktorá bola zabezpečená postihnutým obciam prostredníctvom dobrovoľníkov, organizácií a mimovládneho sektora

Kľúčové slová:

Krízová intervencia. Humanitárna pomoc. Materiálna pomoc. Dobrovoľníctvo. Mimovládne organizácie.

Abstract:

In September 2024 the Czech Republic was hit by the third flood in the near past, which affected a number of towns and villages in the border area with Poland,

with devastating consequences for many inhabitants. The paper focuses on volunteering and humanitarian aid in the context of crisis intervention during floods as a crisis event. We bring the results own research, the respondents of which were volunteers physically present at locations affected by the floods. The aim is to present a realistic view of the participants on the activities carried out in the context of crisis intervention by their organisation and coordination as well as the extent and effectiveness of humanitarian of the aid that has been delivered to the affected communities by volunteers, organisations and the non-governmental sector.

Keywords:

Crisis intervention. Humanitarian aid. Material aid. Volunteering. NGOs.

Povodne v Českej republike v novodobej histórii nie sú žiadnym neobvyklým úkazom, medzi tie s najväčším počtom strát na ľudských životoch môžeme zaradiť povodne z roku 2009, kedy boli zasiahnuté kraje Moravskoslezský, Olomoucký, Zlínsky a Juhočeský, ktoré si vyžiadali 14 ľudských životov a škody presahujúce v tom čase viac ako 5,6 miliárd českých korún. Obdobný jav sa zopakoval aj v roku 2010, kedy sa náhle začali dvíhať hladiny

riek na Morave a Sliezsku, kedy zasiahnuté oblasti boli rovnaké ako v roku 2009. V tom čase s podobným javom zápasili aj okolité krajiny ako Poľsko, Slovensko a Maďarsko.

Cieľom príspevku je našu pozornosť venovať aktuálnym povodniam zo septembra roku 2024, kedy boli zasiahnuté oblasti v Moravsko-sliezskom a Olomouckom kraji, ktoré si k 21.9.2024 vyžiadali taktiež 5 ľudských životov a v súčasnom čase ešte nevyčísliteľné škody na majetkoch miestnych obyvateľoch.

Povodeň je jednou z mimoriadnych udalostí, ktorým sa v rámci celospoločenského diania venuje čoraz viac pozornosti, nakoľko dôsledky tohto javu v spoločnosti sú širokospektrálne či už v rámci spoločenského alebo hospodárskeho fungovania jednotlivých krajín a taktiež zo sebou nesú riziká, ktoré sú s týmto javom spojené. Preto sa práve otázka bezpečnosti ale aj ochrany obyvateľstva či majetku a taktiež životného prostredia dostáva čoraz viac do popredia.

Ako uvádza Novotná a Halaj (2018) základom všetkých prírodných katastrof, ktorých dôsledkom je vznik

mimoriadnej udalosti môžeme kategorizovať do štyroch základných skupín a to buď sa jedná o rýchly posun a presun hmôt, čoho dôsledkom je zemetrasenie alebo iné svahové pochody, v druhej skupine autori uvádzajú uvoľňovanie hlbínnej zemskej energie a následne jej posunutie na zemský povrch, čo môže predstavovať sopečnú aktivitu alebo zemetrasenie. Tretiu v poradí pre náš príspevok najvýznamnejšiu uvádzajú skupinu faktorov, v dôsledku ktorej dochádza k zvýšeniu hladiny riek, jazier a morí a následným povodňami, tsunami alebo morským záplavám. V poslednej z kategórií má zastúpenie vyrovnanie teplotných výkyvov, ktoré sa uskutočňujú v atmosfére, dôsledkom čoho je vznik orkánov alebo rôznych tropických cyklónov.

V zmysle zákona č. 42/1994 Z. Z. o civilnej ochrane sa mimoriadnou situáciou v rámci slovenskej legislatívy rozumie obdobie ohrozenia alebo obdobie pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti na život, zdravie alebo majetok, ktorá je vyhlásená podľa tohto zákona; počas nej sa vykonávajú opatrenia na záchranu života, zdravia alebo majetku, na znižovanie rizík ohrozenia alebo činnosti nevyhnutné na zamedzenie šírenia a pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti. V slovenskej

legislatíve nechceme opomenúť taktiež zákon č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami v znení zákona č. 180/2013 Z. z. je prírodný dej, počas ktorého voda dočasne zaplaví územie, ktoré zvyčajne nie je zaliate vodou v dôsledku: a) kumulácie prietoku vody vo vodnom toku, b) vzniku alebo tvorby prekážok v koryte vodného toku, na brehu vodného toku alebo na objektoch križujúcich vodný tok, ktoré spôsobujú obmedzenia v plynulom prúde vody, vzdušnej vody a vybreženie na priľahlé plochy, c) intenzívnych alebo dlhotrvajúcich zrážok i topenia snehu, d) povrchového odtoku vody z topiaceho sa snehu alebo vody zo zrážok z okolia priľahlých oblastí, e) stúpnutia hladiny podzemnej vody nad povrch terénu z dôvodu dlhotrvajúceho vysokého vodného stavu vo vodnom toku alebo následkom dlhotrvajúcich zrážok.

Podľa Matouška (2003, s. 120): „Krizou sa rozumie situácia, ktorá spôsobuje zmenu v navyknutom spôsobe života a vyvoláva stav nerovnováhy, ohrozenia a stresu. Nemôže byť preto riešená v rámci obvyklého repertoáru vyrovnávacích stratégií jedinca. Presahuje jeho adaptačné možnosti a zdroje bežných ochranných mechanizmov.“

Vodáčková (2007, s. 60) uvádza, že: „Krizová intervencia je odborná metóda

práce s klientem v situaci, kterou osobně prožívá jako zátěžovou, nepříznivou, ohrožující. Krizová intervence pomáhá zpřehlednit a strukturovat klientovo prožívání a zastavit ohrožující či jiné kontraproduktivní tendence v jeho chování. Krizová intervence se zaměřuje jen na ty prvky klientovy minulosti či budoucnosti, které bezprostředně souvisejí s jeho krizovou situací. Krizový pracovník klienta podporuje v jeho kompetenci řešit problém tak, aby dokázal aktivně a konstruktivně zapojit své vlastní síly a schopnosti a využít potenciálu přirozených vztahů. Krizová intervence se odehrává v rovině řešení klientova problému a překonávání konkrétních překážek.“

V rámci slovenskej legislatívy nie je zakotvená špecifikácia krízovej intervencie o tomto pojme pojednáva zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách iba v § 61 v spojení s okamžitou pomocou podľa povahy nepriaznivej situácii, čo považujeme za veľký deficit slovenskej legislatívy, kedy už v súčasnej dobe po prekonaní rôznorodých mimoriadnych situácií ako bola pandémie Covid-19 či migračná kríza spôsobená vojnovým konfliktom na Ukrajine a následnému masívnemu počtu odídencom z krajiny, považujeme za nevyhnutné, aby

sa tomuto pojmu a samotnej činnosti krízovej intervencie začala venovať pozornosť, ktorá je už v súčasnej dobe výsostne žiaduca a nevyhnutná.

Z vlastnej skúsenosti, kedy sme na Inštitúte sociálnej práce a ošetrovateľstva MUDr. Pavla Blahu v Skalici vyhlásili materiálnu zbierku pre obyvateľov povodňami postihnutých oblastí, a ktorú sme zároveň osobne v rámci spolupráce s International Rescue System s.r.o. doručili priamo do miest povodňami postihnutých oblastí, môžeme konštatovať, že ani v tom čase už s odstupom siedmych dní nebola na mieste zabezpečená dostatočná logistika. Na viacerých miestach sme zaznamenali nahromadené množstvo humanitárnej pomoci, kedy s ňou už bolo nakladané ako s nepotrebnou, v iných miestach z odľahlých častí sme získavali informácie, že k tamojším obyvateľom sa potrebné nedostáva. Je na tomto mieste však potrebné poznamenať, že v čase nášho pobytu v týchto miestach boli ešte vždy obyvatelia do veľkej miery evakuovaní, takže bolo množstvo obydľí v tom čase ešte opustených.

Za pozitívne hodnotíme prácu tamojších zložiek integrovaného záchranného systému, kedy bolo na

miestach množstvo ťažkej techniky z radov Hasičského záchranného zboru Českej republiky ale taktiež vojakov z Armády Českej republiky, ktorí boli nápomocní dom od domu, kde sa v tom čase podieľali na očisťovacích prácach. A však aj tu musíme konštatovať vlastnú skúsenosť, kedy sme mali možnosť komunikovať s členmi Hasičského záchranného zboru Českej republiky, vyslaných na miesto a po niekoľkých dňoch pobytu im stále nebola určená činnosť, ktorú majú vykonávať. Prácu sa rozhodli vyhľadávať samostatne a v tom čase zvažovali predčasné ukončenie svojej činnosti na mieste, práve z dôvodu nie dostatočnej logistiky.

Taktiež vysoko vyzdvihujeme súdržnosť miestnych obyvateľov, ktorí vo vlastných obydliach ochotne zhromažďovali potravinovú pomoc a poskytovali celodenne teplú stravu členom integrovaného záchranného systému ale aj samotným dobrovoľníkom, ktorí dochádzali z celej krajiny.

Vzhľadom k zisteným skutočnostiam sme sa rozhodli uskutočniť výskum v rámci dobrovoľníkov, ako oni vnímali tamojšiu situáciu v rámci organizovania a koordinácie krízovej intervencie a efektívnosti využívania

humanitárnej pomoci v čase ich pobytu v oblastiach.

Výskum sme uskutočnili prostredníctvom dotazníka, ktorý sme zdieľali prostredníctvom sociálnej siete Facebook. Nášho výskumu sa zúčastnilo 45 dobrovoľníkov, z ktorých až 71,4 % tvorili ženy. Až u 78,6 % respondentov to nebola prvotná skúsenosť s dobrovoľníctvom pri mimoriadnej udalosti.

V rámci vekového rozloženia respondentov bola najviac zastúpená veková kategória 41 – 50 rokov a to 57,1 %. Kategória 18 – 30 rokov mala zastúpenie 7,1 % a zastúpenie mala aj kategória respondentov nad 61 rokov a to 7,1 %.

Respondenti ako dobrovoľníci podľa nášho výskumu pôsobili hlavne v obci Karlovice, ktoré mali zastúpenie až 21,4 %, nasledoval Bruntál, Zátor, Česká Ves, Jeseník, Mikulovice a Brantice.

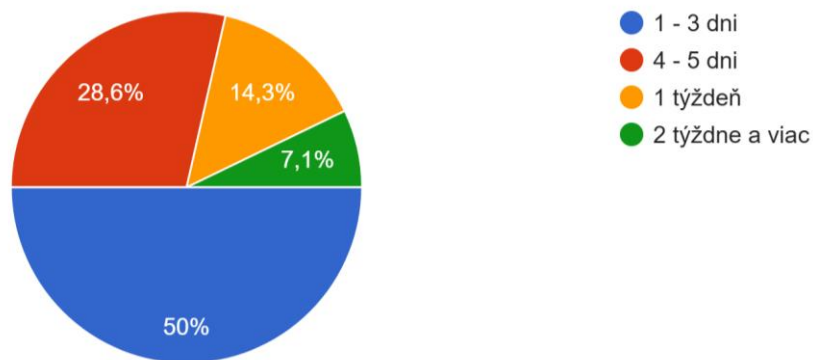
Čo sa týka vzdelanostnej úrovne 35,7 % respondentov bolo s ukončeným vysokoškolským vzdelaním, 42,9 % boli respondenti s ukončeným stredoškolským vzdelaním, zvyšnú časť 21,4 % tvorili respondenti s ukončeným základným vzdelaním.

Graf 1 Zaradenie dobrovoľníka

Zdroj: Vlastné spracovanie

Z vyššie uvedeného môžeme konštatovať, že až 71,4 % respondentov sa na pomoci v postihnutých oblastiach podieľalo bez zaradenia k akejkoľvek organizácii. 21,4 % respondentov bolo pod patronátom nejakej organizácie a 7,1 % respondentov sa k možnosti participovať na mieste dostalo prostredníctvom Masarykovej univerzity v Brne.

Graf 2 Dĺžka pobytu v postihnutých oblastiach

Zdroj: Vlastné spracovanie

Až 50 % respondentov uviedlo, že sa na pomoci podieľalo 1 – 3 dni. Viac ako dva týždne sa v oblastiach postihnutými povodňami podieľalo na pomoci 7,1 % respondentov.

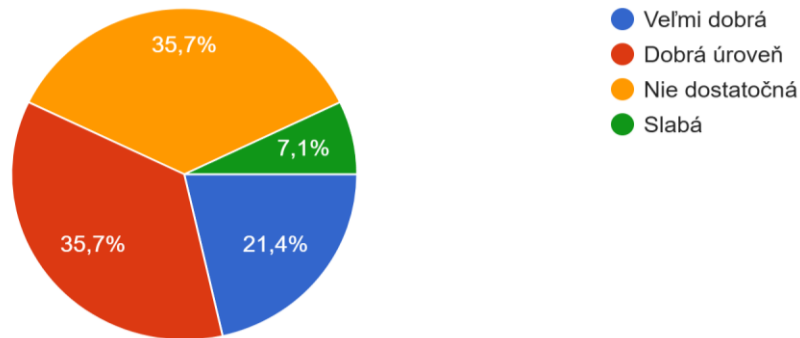
Z ďalších z radu týchto otázok môžeme spomenúť otázku, ktorú sme pokladali respondentov a to, akým spôsobom si zabezpečovali ubytovanie,

kde 35,7 % respondentov uviedlo, že im bolo ubytovanie zabezpečené obcou, 28,6 % si ubytovanie zabezpečovalo samostatne. Ďalší z respondentov uviedli, že mali ubytovanie zabezpečené prostredníctvom organizácie, ktorá ich vysielala, pomáhali im miestni obyvatelia alebo noci strávili vo vlastnom motorovom vozidle. Obdobné výsledky sme zaznamenali aj v prípade zabezpečovania si stravy, kde najväčšie zastúpenie mali respondenti, ktorí uviedli, že im bolo zabezpečené stravovanie prostredníctvom obce.

Vo výskume sme sa zamerali aj na nosnú otázku, kedy nás zaujímalo, ako boli dobrovoľníci radení k výkonu určitej činnosti. Až 42,9 % respondentov uviedlo, že mali pracovnú činnosť pridelenú po príchode prostredníctvom tamojšieho koordinátora. Vo výskume sme sa však stretávali aj s odpoveďami, že organizácia bola nedostatočná, vo viacerých prípadoch si respondenti hľadali pracovnú činnosť samostatne alebo sa pridali k dobrovoľníkom, ktorých sa im podarilo

zastihnúť pri určitej činnosti. Spomedzi respondentov bolo 7,1 % takých, ktorí už na miesto pomoci išli s vopred dohodnutou činnosťou, ktorú budú vykonávať. Vzhľadom k tomu, že sme vopred predvídali, že dobrovoľníci sa do postihnutých oblasti vydávali tzv. „na vlastnú päsť“, zaujímalo nás, na koho sa po príchode obrátili, aby im bola pridelená efektívna činnosť. Z odpovedí respondentov sme zistili, že až 53,8 % respondentov po príchode vyhľadalo koordinátora. 23,1 % respondentov kontaktovalo miestnych obyvateľov, ostatní respondenti uvádzali, že ako na prvých sa obrátili na členov záchranného integrovaného systému.

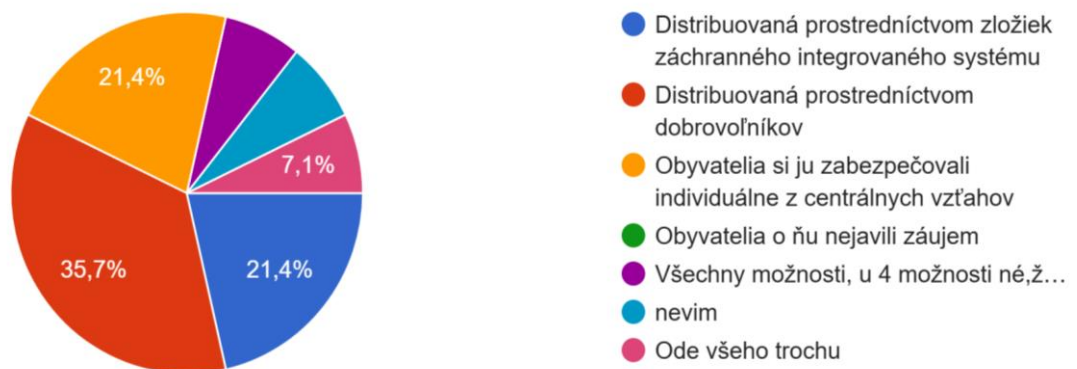
Z jedných zo zaujímavých výsledkov sme získali v prípade otázky, kedy sme sa zaujímali o samotnú úroveň koordinácie dobrovoľníkov na mieste vzniku krízovej situácie, kde až 35,7 % respondentov považuje túto koordináciu za nie dostatočne zvládnutú. Za veľmi dobrú koordináciu považuje iba 21,4 % respondentov.

Graf 3 Úroveň organizácie a koordinácie dobrovoľníkov

Zdroj: Vlastné spracovanie

Ak sme sa zamerali na množstvo zabezpečenia humanitárnej pomoci pre obyvateľov, až 71,4 % považovalo túto pomoc za dostatočnú a zároveň 21,4 % respondentov uviedlo, že humanitárna pomoc bola nedostatočná a 7,1 % respondentov sa vyjadrilo, že tejto pomoci bolo na miestach postihnutých povodňami prebytok. V otázke samotnej distribúcie humanitárnej pomoci sme dospeli k nasledovným odpovediam.

Graf 4 Spôsob distribúcie humanitárnej pomoci

Zdroj: Vlastné spracovanie

Ako pozitívum hodnotíme odpovede respondentov, ktorí až v 42,9% uviedli, že sa od prvého dňa v postihnutých obciach stretávali s dobrovoľníkmi, ktorých výhradnou úlohou bolo vykonať sociálne

šetrenie v rodinách. Na strane druhej negatívne hodnotíme odpovede respondentov, kde až 50 % z nich uviedlo, že v obciach sa nestretávali a nevedeli o nikom, kto by riešil krízovú intervenciu

z pohľadu starostlivosti o duševné zdravie postihnutých osôb.

V závere sme respondentov adresovali ešte jednu otázku, ktorej cieľom bolo zistiť, ako ich vnímali tamojší obyvatelia, či boli vďační za ich dobrovoľnícku činnosť, aj tu sme sa však stretli s negatívnymi odpoveďami, kedy 7,11 % odpovedalo, že v tejto oblasti má hlavne negatívne skúsenosti s reakciou na ich vykonávanú činnosť ako dobrovoľníka.

Záver

Záverom môžeme konštatovať do veľkej miery zhodné skúsenosti respondentov s našimi vlastnými, ktoré v úvode uvádzame, že na miestach povodňami postihnutých oblastí nebola dostatočná koordinácia koordinácia ako dobrovoľníkov tak aj humanitárnej pomoci. Väčšina respondentov uvádzala, že podobne ako my, na mieste konali tzv. „na vlastnú päsť“, aby ich snaha a činnosti boli prínosom pre tamojšiu situáciu a postihnutých obyvateľov.

Prírodné katastrofy, ako bola táto, nás len čoraz viac utvrdzujú v názore, že nie sme pripravení na ich dostatočné zvládnutie či už na regionálnej alebo národnej úrovni. Je potrebné, hlavne v oblastiach, ktoré sa vyznačujú vysokým percentom pravdepodobnosti tohto či iného

prírodného javu, venovať pozornosť krízovému plánovaniu ako takému, aby nedochádzalo k situáciám ako to bolo v tomto prípade v Českej republike, kedy dochádzalo do určitej miery k absolútnemu zlyhávaniu organizácie a koordinácie ako dobrovoľníkov tak aj humanitárnej pomoci pre postihnuté oblasti.

Použitá literatúra:

MATOUŠEK, O. (2003) *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 380 s. ISBN 80-7178-548-2

NOVOTNÁ, B. – HALAJ, P. (2018) *Ochrana proti prírodným katastrofám*. Vydala Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2018. ISBN 978-80-552-1957-8.

VODÁČKOVÁ, D. a kol. (2007) *Krízová intervence*. Praha: Portál. 544 s. ISBN 9788026202127.

Zákon č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami v znení zákona č. 180/2013 Z. z.

Zákon č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva.

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

PaedDr. Mgr. Ivan Baláži, MBA, DBA

Sociálno-zdravotnicke spektrum

Social Health Spectrum

Kontakt na autora:

PaedDr. Mgr. Ivan Baláži, MBA, DBA

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej
práce sv. Alžbety, Bratislava

Inštitút sociálnej práce a ošetrovateľstva

MUDr. Pavla Blahu, Skalica

E-mail: ustav.blahu@seuniversity.eu